

Tarja Heikkilä-Nurmilahti

Nuorisoseuraliike kirjallisuus- harrastuksen ja kirjastoasian edistäjänä 1881–1917

Heikkilä-Nurmilahti, Tarja, Nuorisoseuraliike kirjallisuusharrastuksen ja kirjastoasian edistäjänä 1881–1917 [Promotion of reading and libraries by the Finnish Youth Association, 1881–1917]. Kirjastotiede ja informatiikka 10 (2): 43–51, 1991.

The Finnish Youth Association movement was a part of the late nineteenth century public enlightenment movement. Based on Christian ideals, it aimed mainly at the moral and educational improvement of the agrarian population but also at strengthening national identity. During the period studied the movement encouraged the membership to use literature as means for general education. Local associations established a number of public libraries in the countryside.

Address: Lapiosaarenkatu 3 R, SF-33250 Tampere

Maamme kirjastohistoriassa on nuorisoseuraliikkeen osuus kirjallisuusharrastuksen ja kirjastoasian edistäjänä saanut suhteellisen vähän huomiota. Tässä artikkelissa tarkastellaan likettä näiden asioiden edistäjänä vuosina 1881–1917, eli aina liikkeen alkua ajoista maamme itsenäisyyteen saakka. Tuona ajanjaksona nuorisoseuraliikkeen osuus omaehtoisessa kansanvalistustyössä oli merkittävä nimenomaan maaseudulla – työväenliikehän otti varsinkin tämän vuosisadan alusta hoitaakseen samantyyppisiä sivistystehtäviä lähinnä kaupunkien ja teollisuustaaajamien työväestön keskuudessa. Näkyvintä oli nuorisoseurojen työ kirjastojen perustamiseksi, mutta seurat pyrkivät myös ohjaamaan nuorison lukuharrastusta monin tavoin. Lähteinä on käytetty pääasiassa Pyrkijä-lehdessä julkaistuja artikkeleita sekä Suomen Nuorison Liiton kokospöytäkirjoja ja

muita julkaisuja, joten ne kuvastavat lähinnä nuorisoseuraliikkeen "virallista" linjaa. Nuorisoseurojen väliset alueelliset erot – joita kyllä oli melkoisesti – eivät tässä tule esiin.

Nuorisoseuraliike syntyi kansallisen herätyksen seurauksena, osana 1800-luvun puolenvälin jälkeen voimistunutta kansanvalistusliikettä. Seurat toteuttivat käytännössä Snellmanin ajatuksia kansallisen sivistyksen vahvistamisesta suomenkielisen rahvaan siveellistä ja tiedollista tasoa nostamalla. Ensimmäinen nuorisoseura perustettiin Kauhavalla vuonna 1881. Samalla vuosikymmenellä syntyi muutamia muitakin seuroja, mutta vasta 1890-luku merkitsi todellista kasvun aikaa nuorisoseuraliikkeelle.

Liikkeen pyrkimyksiä kuvaavat varsin hyvin Suomen Nuorison Liiton v. 1898 vahvistamat mallisäännöt paikallisille seuroille. Niiden mu-

kaan seurojen tarkoituksena oli kristillissiveellisen ja isänmaanrakkauden elähdyttämisen valistus-harrastuksen ylläpitäminen, johon pyrittiin hankkimalla jäsenille mahdollisuuksia tietopiirinsä laajentamiseen etupäässä virkistävillä ja opettavilla esitelmillä ja keskusteluilla kokouksissa, iltamilla ja juhlilla, perustamalla lainakirjastoja ja lukutupia, levittämällä hyvää kirjallisuutta, herättämällä laulu- ja soittoharrastusta, vastustamalla turmelevia tapoja jne. (Suomen Nuorison Liiton toimikunta.)

Vaikka nuorisoseuraliikkeen itselleen ottama sivistystehtävä olikin melko kunnianhimoisen, rajoittui ensimmäisten, 1880-luvun ja vielä joltin 1890-luvunkin seurojenkin toiminta lähinnä kansan tapojen siistimiseen ja uudenlaisten huvittelumuotojen juurruttamiseen. Monet varhaisista seuroista kuolivat alkunostuksen haihduttua herätäkseen ehkä taas muutaman vuoden hiljaiselon jälkeen. Nuorisoseurojen näkyvin toimintamuoto oli jatkossakin ohjelmallisten, tyypillisesti ainakin näytelmäesityksen sisältäneiden iltamien järjestäminen. Viime vuosisadan lopun ja 1900-luvun alun seuroissa tavallisimpia osastoja olivat urheilu- ja voimisteluosastot, raittiusosastot, ompeluseurat ja laulukoorit. (Numminen 1961, s. 412, 414, 459–460.)

1890-luvulla liikkeen todelliseksi johtajaksi nousi itseoppinut laihialainen kauppias Santeri Alkio. Saman vuosikymmenen alussa perustetun nuorisoseurojen äänenkannattajan, Pyrkijän, päätoimittajana hän vaikutti käytännön nuorisoseuratyöhön enemmän kuin liikkeen silloiset esimiehet, jotka toimivat etäällä kentästä. Nuorisoseuraliikkeen kattojärjestön, v. 1897 perustetun Suomen Nuorison Liiton johtotehtävissä Alkio toimi vasta vuodesta 1908.

Alkio käsitti nuorisoseurojen tehtäväksi kansan nuorison herättämisen itsekasvatukseen, mikä hänelle merkitsi ennen kaikkea luonteenkasvatusta ja heräämistä hyvälle harrastuksille – oli pyrittävä ”hyväksi ihmiseksi ja kunnan kansalaiseksi”. Nuorisoseuraliikkeelle oli leimallista sen nojautuminen lähinnä talonpoikaisväestöön, jonka osuus jäsenistöstä vuosisadan vaihteessa oli yli kaksi kolmasosaa. Tätä Alkio pitikin liikkeen voimana. (Visti 1981, s. 45.) Hän totesi syvien rivien valistushalun saaneen ilmauksensa nuorisoseuraliikkeessä. Valistus ei voinut tulla ylhäältä alas päin, vaan sen tuli perustua kunkin omaan haluun kehittyä. (Alkio 1897 III, s. 50.)

Kirjallisuuskäsitteitä

Kirjallisuuden käyttö nuorison sivistämisen välineenä oli ajatuksena tuttu jo ensimmäisille nuorisoseuroja puuhanneille henkilöille. Tämä näkyi paitsi seurojen säännöissä ja juhlapuheissa, myös käytännössä siinä, että jo 1800-luvun seurat tavallisesti perustivat kirjaston heti, kun varat sen sallivat. Monet nuorisoseuraliikkeen johtajista, esimerkiksi Alkio ja Leinonen pitivät kirjallisuutta tärkeimpänä itsekasvatusvälineenä. Itse asiassa se oli myös ainoa, joka suurella, koulusivistystyö vaille jääneellä kansanosalla oli käytettävissään. Esimerkiksi vuonna 1890 kansakouluopetuksen piirissä oli ainoastaan 2,5 % väestöstä, eikä vielä 1900-luvun alussakaan kansakouluopetus ulottunut maaseudulla kuin vajaan puoleen kansakouluikäisistä lapsista. (Aho 1974, s. 180, Halila 1980, s. 168.) Tätä taustaa vasten ei ole ollenkaan hämmästyttävää, että kirjallisuuden käytön muut kuin tiedon hankintaan liittyvät funktiot olivat vain vähän esillä.

Millaisen sisällön lukeminen ja kirjallisuuden käyttö sitten saivat nuorisoseuraliikkeen piirissä. Lukemisesta kirjoittaneet nuorisoseuramiehet näkivät sen nimenomaan oppimisen välineenä. Niinpä esimerkiksi puhuttaessa lukuhalun herättämisestä kyse olikin usein tiedonhalun herättämisestä. Oppiminen saattoi olla sekä varsinaista tietojen hankkimista että maailmankuvan laajentamista esimerkiksi kansallisen historian tuntemuksen avulla.

Jo vuonna 1881 nuorisoseuraliikkeen syntysanat lausunut Juho Hietanen totesi tulevien ”nuorisoyhtiöiden” toimintaa kaavaillessaan, että jäsenten olisi sitouduttava harrastamaan erittäinkin hyödyllistä, mm. maataloutta ja perhe-elämää käsittelevää kirjallisuutta (Numminen, s. 126). Kirjallisuus hyödyn ja tiedon tuojana liitettiin siis nuorisoseura-aatteeseen ennen kuin ensimmäistään nuorisoseuraa oli perustettu.

Alkio hahmotteli mielessään nuorisoseurat eräänlaisiksi kouluiksi, ”itsensäkasvatustiloksiksi”, jossa nuoriso kansakouluopetuksen pohjalta hankki itselleen lisätietoja kirjallisuuden avulla (Alkio 1895, s. 10–11). Parempaa keinoa nuorisolle näköpiirinsä laajentamiseen kuin lukeminen ei Alkion mielestä ollut; kykyä itsekasvatukseen saa ainoastaan tietojen kautta, ja tätä varten on luettava tieteellistä ja opettavaa kirjallisuutta (Alkio 1897 I). Hän totesi, että pohja itsekasva-

tusharrastukselle voitiin laskea vain siten, että nuorisoseurat ottaisivat ohjataksaan jäseniään lukemaan, lukemaan hyvää kirjallisuutta ja oppimaan ja ymmärtämään lukemaansa (Alkio 1903 II, s. 36).

Suomen Nuorison Liiton esimiehenä joitakin vuosia 1890-luvulla toiminut Arvi Grotenfelt näki kirjallisuuden enemmän tietoisuuden muokkaajana, kuin tiedon välittäjänä. Sivistys on paitsi oppimista, ihmishengen kehittymistä hyvyteen. Päämääränä hän piti kansallisen sivistyksen kaikkien puolien tuntemusta, ja tähän päästäisiin vain kansallisen kirjallisuuden parhaimpiin teoksiin tutustumalla. Nuorisoseurojen tehtävänä oli tutustuttaa nuoriso hyvään ja arvokkaaseen kirjallisuuteen. (Grotenfelt 1906, s. 24–25)

Niinikään Suomen Nuorison Liiton esimiehenä 1900-luvun puolella toiminut Zacharias Castrén piti myös kaunokirjallisuuden sivistävää merkitystä erittäin suurena, toisin kuin Alkio, joka näki sen lähinnä täydentäjänä, ei opinhalun perustana. Castrén katsoi, ettei kirjallisuuden avulla hankittavaa sivistystä koskaan voi millään kouluilla korvata, kun taas itseopiskelu kirjallisuuden avulla saattaa vastata koulutusta. (Alkio 1922, s. 234, Castrén 1906 s. 78.) Yleissivistykseen, joka on pyrkimystä elämän eri puolien ymmärtämiseen, oli pyrittävä suunnitelmallisen lukemisen kautta. (13)

Sekä Artturi Leinonen että Kaapro Moilanen pitivät kirjallisuutta nuorisoseurojen tärkeimpänä kasvatusmuotona. Leinonen antoi sille arvoa paitsi tietojen tuojana ja siveellisistä vaaroista varjelijana, myös koko ihmisen persoonallisuuden muodostajana. (Leinonen 1914.) Moilanen mainitsi v. 1915 perusteellisemmän kansalais-sivistyksen tarpeen tulleen yhä ilmeisemmäksi, ja pakottaneen hakemaan keinoja, joilla nuorisoon voitaisiin syvällisemmin vaikuttaa. Parhaaksi tällaiseksi keinoksi Moilanen näki kirjallisuusharrastuksen herättämisen nuorisossa. (Moilanen 1915.)

Kirjallisuuden merkityksestä itsekasvatuksessa oltiin nuorisoseurojen piirissä kutakuinkin yksimielisiä. Nuorisoseuramiehet näkivät kirjallisuuden paitsi tietojen antajana, myös persoonallisuuden kasvattajana ja nimenomaan yleissivistyksen tuojana. Valtiolliset mullistukset 1900-luvun alussa ja nuorison poliittinen ja yhteiskunnallinen aktivoituminen vaikuttivat myös nuorisoseurojen tavoitteisiin. Enää ei riittänyt pelkkä tiedollinen sivistys, vaan kansan kasvattaminen myös kansa-

laisuuteen ja vastuun ottoon koettiin tärkeäksi. Näin kirjallisuudelle annettiin uusia, laajempia tehtäviä.

Lukuharrastuksen ohjausta

Keskeinen ongelma oli kysymys siitä, miten nuoriso saataisiin lukemaan. Tätä asiaa pohdittiin varsin paljon mm. Pyrkijän sivuilla. Etenkin ajatus lukuhalun herättämisestä helpotajuisten kaunokirjallisuuden avulla esiintyi usein. Kaunokirjallisuus olisi ollut ikään kuin eräänlainen väli-vaihe, jonka kautta siirtyminen todellista hyötyä tuottavaan kirjallisuuteen tuli helpommaksi. Mm. Artturi Leinonen totesi helpotajuisten ja hyvän kaunokirjallisuuden olevan side, jolla nuoret saataisiin kiintymään kirjallisuuteen. Huvittelunhalua ja uteliaisuutta siis kiihokkeina käyttäen syntyisi luktottumus, joka sitten muuttuisi lukemistarpeeksi. (Leinonen 1914.) Moilanen esitti samantapaisia ajatuksia esitelmässään lukurenkaista. Siinä hän totesi tällaisen renkaan menestymisen ehtona olevan sen, että saadaan herätettyä nuorten lukuhalu, eikä se heräisi antamalla heidän käsiinsä vaikeatajuisia tietokirjoja. Kehitymättömälle lukijalle oli annettava luettavaksi kirja, joka häntä huvitti ja voimakkaasti kiinnitti hänen huomionsa. Harrastusta lukemiseen voitiin Moilasan mukaan herättää vain sellaisella kirjallisuudella, joka läheisesti liittyy lukijan omaan havainto- ja tunnepiiriin, koskettelee "sydämen herkimpiä kieliä". (Moilanen 1915.) F A Hästesko puolestaan näki kaunokirjallisuuden etuna sen, että kukin saattoi siitä omalla tavallaan nauttia. Hänen mukaansa vasta kaunokirjallisuus oli omiaan herättämään lukuhalua, koska vain se oli niin helpotajuista, että se saattoi antaa jokaiselle jotakin kunkin oman käsityskyvyn mukaan. (Hästesko 1917.)

Kaunokirjallisuuden lukemiseen suhtauduttiin nuorisoseuraliikkeen piirissä melko suopeasti, kunhan lukeminen ei jäänyt pelkästään sen varaan. Mm. Alkio suositteli nuorisolle arvokasta, opettavaa ja kasvattavaa kaunokirjallisuutta, jonka avulla nuoriso saataisiin hylkimään huonoa rosvoromaanikirjallisuutta. (Alkio 1903 II, s. 36.) Seikkailu- ja rikoskirjallisuus saikin lähes yksimielisen tuomion. Tällaisen kirjallisuuden tehtävänä kun ei ole kaunoaistin eikä tietotarpeen tyydyttäminen, vaan yksinomaan ohimenevän nau-

tinnon tuottaminen, hetkellinen hermojäännitys, paheksui mm. Artturi Leinonen.. (Leinonen 1914.) Joka tapauksessa romaanien lukemiseen käytetty aika oli pois hyödyllisemmältä lukemiselta, minkä vuoksi nuorison ohjaaminen muunkinlaisen kirjallisuuden pariin oli välttämätöntä. Kun kauno- ja tietokirjallisuus hyvin tavallisesti rinnastettiin toisiinsa, oli selvää, että ensin mainittu jäi vertailussa vähempiarvoiseksi. Näin siksi, että lukeminen yleensä nähtiin tiedon hankinnan välineeksi.

Historiallinen kirjallisuus

Tietokirjallisuudesta erityisesti historiaa ja myös myös historiallista kaunokirjallisuutta pidettiin kansallista identiteettiä muovaavana kirjallisuudenalajina tärkeänä. Koska kansallistunnon herättäminen oli varsinkin alkuaikoina yksi nuorisoseurojen tärkeimmistä tehtävistä, oli Alkion mukaan luonnollista pyrkiä tähän päämäärään suosimalla oman maan historiasta kertovaa ja yleensä "kansallista kirjallisuutta". Niinpä kirjastoihin oli hankittava mahdollisuuksien mukaan kaikki aihetta koskeva kirjallisuus.. (Alkio 1897 II.) V. 1903 Alkio totesi, että tietoja lisäävänä ja näköaloja laajentavana kirjallisuutena historia on välttämätöntä. Vain historiaan tutustuminen antaa kykyä arvostella jossain määrin oman ajan ilmiöitä. (1903 II, s. 36–37.)

Samoin kuin kaunokirjallisuuden lukemisen voitiin toivoa olevan ensiaskelena tietokirjallisuuden lukemiseen, uskottiin historiallisten romaanien lukemisesta olevan vain lyhyt matka "oikeaan" historian lukemiseen. Tätä kokeiltiin käytännössäkin Etelä-Karjalassa, jossa vuonna 1911 oli lukurenkaissa luettu pelkästään tietokirjallisuutta. Kun menestys oli heikko, alettiin seuraavana vuonna alusta siten, että historiallisten romaanien kautta siirryttiin isänmaan historiaan. (Moilanen 1912, s. 12.) V. 1912 lukurenkaissa luettiin mm. Ahon Kevät ja takatalvi, Ivalon Viipurin pamaus, Ingmanin Juhon Vesainen, Kiven Seitsemän veljestä, Runebergin ja Lönnrothin elämäkerrat sekä Lindeqvistin Yleinen historia. (Moilanen 1913 II, s. 11.)

Samanlaista järjestystä ehdotti Kaapro Moilanen esitelmässään lukurenkaista. Aluksi on syytä lukea pelkästään helppotajuista, omiin elämäkokemuksiin liittyvää kirjallisuutta. Seuraavana

asteena on historiallisten romaanien lukeminen, mistä puolestaan on vain lyhyt matka varsinaisen historian lukemiseen. (Moilanen 1915.)

Pyrkijän kirjallisuuspalsta

Kirjanvalinnan avuksi Pyrkijä esitteli vuosisadan alusta lähtien säännöllisesti kirjauutuuksia omalla palstallaan. Palstan tarkoituksena oli pitää lehden lukijat ajan tasalla ilmestyneestä kirjallisuudesta ja samalla antaa ohjeita kirjallisuuden valintaan nuorisoseurojen kirjastoihin sekä nuorison omaan kirjallisuuden hankintaan. Pyrkijän kirjallisuusosastoa voidaan luonnehtia eräänlaiseksi kansanpainokseksi Valvojan ja Kirjastolehden kirja-arvosteluista. Palstalla ei pyrittykään arvioimaan teosten taiteellista arvoa, vaan annettiin sisällön kuvauksen lisäksi tavallisesti lyhyt yleismääritelmä ja mahdollisesti suositteleva, tavallisesti "nuorisolle" tai "nuorisoseurojen kirjastoihin".

Kaunokirjallisuuden osalta huomiota kiinnitettiin mm. teoksen hauskuuteen ja jännittävyys, tietokirjallisuus taas sai kiitosta helppotajuudesta ja yleissivistävyydestään. Vaikka miltei kaikenlainen yleistajuinen tietokirjallisuus sai palstalla myönteistä huomiota, erityisen painokkaasti suositeltiin itsekasvatus-, raittius- ja maatalouskirjallisuutta, historiaa ja useimmiten myös työväenkysymystä käsitteleviä kirjoja. Kaunokirjallisuudesta erottuvat lähinnä kotimaiset kirjailijat, kuten Arvid Järnefelt, Kyösti Vilku, Kauppi-Heikki, Juhani Aho, Maila Talvio ja Santeri Ivalo, runoilijoista Paavo Kajander, Larin-Kyösti ja Eino Leino.

Kirjallisuuspalstan heikkoutena oli sen epätaisuus. Sen laajuus vaihteli melko paljon numerosta toiseen, ja parhaimmillaankin kirjaesittelyt olivat melko ylimalkaisia. Tähän lienee selityksenä se, että Alkio vastasi yksin palstan toimittamisesta. Hänellä ei ollut apuvoimia Pyrkijän toimuksessa ollut eikä kirja-arvostelujen ja -esittelyjen yhteydessä mainittu Alkion lisäksi muita nimiä. Sinänsä pyrkimys mahdollisimman kattavaan ilmestyneen kirjallisuuden esittelyyn maaseudun nuorisolle oli kunnianhimoinen. Arvostuksesta kertoo ainakin Granfeltin kansankirjastojen hoitajille osoitettu kehoitus kiinnittää huomiota Pyrkijän kirjallisuusarvosteluihin. (Granfelt 1905, s. 59.)

"Virallisesti" tällainen kotiopintotoiminta sai alkunsa 1909, jolloin kansanopistojohtaja J. Torvelainen puhui asiasta Oulun seudun seurojen kokouksessa. Etelä-Pohjanmaan nuorisoseura pohti asiaa ja päätyi ehdottamaan viittä opintoalaa: nuorisoseura-asiaa, raittiusasiaa, suomalaisuuden liikettä, Aleksis Kiveä sekä kansantaloutta ja osuustoimintaa. Niilo Liakka valitsi kuhunkin alaan kuuluvan kirjallisuuden ja nuorisoseurojen yhteisessä kokouksessa kesällä 1909 suunnitelma hyväksyttiin seurojen ohjelmaan. (Hästesko 1931, s. 179–180.)

Kansalaisopinnoissa ei ollut kyse pelkästään nuorisoseurojen harrastuksesta. Eri valistusjärjestöjen asettama Kansalaisopintojen johtokunta laati eri aineissa kolmisenkymmentä kurssia v. 1910 (Moilanen 1915.). Samana vuonna ilmestyi Suomen Nuorison Liiton esitelmäsarjassa Arvo Inkilän kansalaisopintojen järjestämistä koskeva esitelmä. Tämän mallin mukaan nuorisoseuroissa järjestäytyttäisiin pieniin opintopiireihin, jotka sitten valitsisivat haluamansa opintojen aiheen. Piiri ostaisi tutkintoon kuuluvat kirjat, ja luettuun ne suoritettaisiin tutkinnon Kansalaisopintojen johtokunnan valtuuttamalle tutkijalle. (Inkilä 1910, s. 5–6.)

Opintotoimintaa tarkoittavat nimitykset vaihtelivat jonkin verran. Yleensä lukurenkailla tarkoitettiin vapaamuotoista, tutkintoihin tähtäämätöntä opiskelua ryhmässä. Luku- tai kirjoitusrenkaista saatettiin kyllä puhua myös tarkoitettaessa eräänlaisia kirjaosuuskuntia, jotka oli perustettu kirjojen ostamista varten, ja jotka usein luovuttivat luetut kirjat nuorisoseuran kirjastoon. (Alkio 1905 II.) Kotiopinnoilla, kansalaisopinnoilla, tutkintoluvuilla ja myöhemmin opintokertoilla käsitettiin määrätietoisempaa, tiettyihin tutkintoihin perustuvaa opiskelua.

Nuorisoseurojen kirjastot

Laajuudeltaan ja vaikutuksiltaan lukupiirit toimintaa merkittävämpi vielä vuosisadan alkuvuosikymmeninä oli nuorisoseurojen toiminta kirjastojen perustamiseksi.

Nuorisoseurojen kirjastohistoria onkin lähes yhtä pitkä kuin seurojen oma historia. Vuonna 1881 perustettu ensimmäinen nuorisoseura Kauhavalla ryhtyi ensi töikseen keräämään arpajaisilla varoja kirjastoa varten. Samalla tavalla toimivat lukuisat 1800-luvun ja 1900-luvun alun

nuorisoseurat. Vuosisadan vaihteessa nuorisoseuroilla oli 132 kirjastoa (Ripsaluoma 1947, liite 1.)

Tärkein syy oman kirjaston perustamisinnolle näyttää olleen se, että olemassaolevissa kirjastojen yleensä pienet kirjavarastot koettiin riittämättömiksi. Niinpä Alkio valitti vuonna 1897, että vaikka yleisiä kuntain kirjastoja oli jo luultavasti joka kunnassa, oli nuorison vaikea tai jopa mahdotonta tyydyttää lukuhaluun, niin kitsaasti kuin "ukot" myönsivät varoja kirjastoille. (Alkio 1897 III, s. 23.) Hiukan myöhemmin Alkio totesi, että koska maamme kansankirjastot yleensä ovat vähäisiä, ei mikään nuorisoseura ollut siveellisesti oikeutettu kuin suurimmassa ahdinkotilassa jättäytymään kunnan kirjastojen varaan. Siten jokaisen nuorisoseuran oli pyrittävä hankkimaan oma kirjasto. (Alkio 1903 I, s. 92–93.) Puhe kansankirjastojen vähydestä oli oikeutettu, sillä vuosisadan vaihteessa yli puolet maaseudun kirjastoista sisälsi korkeintaan 200 nidettä, yli tuhannen niteen kirjastoja oli vain 1,6 %. (Schadewitz 1903, s. 33.)

Vaikka pääasiana oli tietysti huolehtia nuorisoseuralaisten omista kirjallisuustarpeista, olivat nuorisoseurojen, kuten muidenkin seurojen kirjastot ilmeisesti yleensä avoinna kaikille halukaille. (Granfelt 1905, s. 21.) Varsinkin vuosisadan vaihteen molemmin puolin nuorisoseurat pyrkivät mahdollisuuksiensa mukaan edistämään muutenkin kuin omien kirjastojensa osalta kirjastoasioiden hoitoa paikkakunnillaan. Tuolloin ei ollut mitään paikallista viranomaista, jolle niistä huolehtiminen olisi ilman muuta kuulunut. Nuorisoseurojen osalta tavoitteet saattoivat olla melko korkeallakin. Nils Mecklin esimerkiksi kehotti Pyrkijässä nuorisoseurojakin ottamaan Kansanvalistusseuran mallin mukaisesti ohjelmakseen "kirjasto joka kylään", ja käyttämään voimiaan sekä vanhojen kirjastojen kohentamiseen että uusien perustamiseen. Hän katsoi nuorisoseurojen tehtäväksi työskennellä uusien renkaiden liittämiseksi kansankirjastojen suureen vitjaan. (Mecklin 1898.)

Alkio niinkään kehotti seuroja perustamaan kirjastoja vaikka syrjäkylille, mikäli niiden omassa vaikutuspiirissä sellainen jo oli – kirjastoja ei hänen mielestään koskaan ollut liian tiheässä. Kirjastojen perustamisen tarkeydestä hän muistutti säännöllisesti julkaistessaan Pyrkijässä ja myöhemmin Suomen Nuorison Liiton vuosikirjoissa katsauksen nuorisoseurojen edellisen vuoden toimintaan. (Alkio 1900.)

Maaseudun kirjastokenttä ei ollut 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa vielä kovin eriytynyt. Mm. Häkli toteaa kärjistäen, ettei vielä 1920-luvun alussakaan ollut minkäänlaista käsitystä siitä, mikä oli kunnallinen kirjasto, mikä oli yhdistyskirjasto ja mikä näiden suhde toisiinsa oli. (Häkli 1981.) Tälle väitteelle näyttäisi antavan tukea Oulun seudun nuorisoseurojen liiton kokouksessaan v. 1912 esittämä ja hyväksymä ponsiehdotus. Sen mukaan nuorisoseuroilla tuli olla oma, "kunnallinen kirjasto", ellei paikkakunnalla ennen sellaista ollut. Lisäksi nuorisoseurojen olisi valvottava, että kirjastot saivat osansa vuosittain jaettavista viinaverorahoista, ja huolehdittava niinkään siitä, että vuosittain toimeen pannaan kirjastonhoitajien opakursseja. (Pyrkijä 1912, s. 84.) Nuorisoseurat Oulun seudulla siis velvoittivat itsensä huolehtimaan koko kirjastotoimen sujuvuudesta!

Kirjastopolitiikan linjausta

Nuorisoseurojen kirjastotyön rajojen ja edellytysten pohtiminen oli jäänyt varsin vähälle vielä 1910-luvulle tultaessa. Kansanvalistusseuran piirissä vaadittiin jo 1800-luvun lopulla kirjastojen saattamista kunnallisiksi. (Inkilä 1960, s. 171, 173.) Vaatimukset kirjastotoiminnan vakinaistamisesta ja avustusten säännöllistämisestä voimituivat tämän vuosisadan puolella. Mm. Kansanvalistusseuran kokouksissa vuosina 1909 ja 1911 etsittiin malleja kirjastotoiminnan järjestämiseksi. Molemmissa kokouksissa kuitenkin todettiin valistusseurojen ja yhdistysten kirjastotyö niin tärkeäksi, ettei siitä voitu luopua siellä, missä kunnat eivät kirjastoista huolehtineet. (Alkio 1909, Komonen 1911, s. 38–39.)

Pyrkijässä vuoden 1913 alussa (nimimerkki?) Aarne Aulis ehdotti, että nuorisoseurat muuttaisivat kirjastonsa käsikirjastoiksi, ja jättäisivät "varsinaisista kantakirjastoista" huolehtimisen kuntien asiaksi, näillä kun oli siihen paljon paremmat mahdollisuudet kuin talovelkojensa kanssa kituvilla seuroilla. Kirjaston etu vaati jo palkatun hoitajan puhumattakaan kirjavaraston jatkuvasta uusimisesta. Auloksen näkemys kuntien halukkuudesta saattaa kirjastot kuntoon oli tosin melko pessimistinen. Hänestä oli todennäköistä, että siellä, missä kunnat olivat luovuttaneet kirjaston-seurojen hoitoon, se johtui niiden halusta pääs-

tä eroon koko ikävästä kirjastokysymyksestä. (Aulis 1913.)

Nuorisoseurojen keskuudessa niiden omien kirjastojen suhde muihin kirjastoihin oli ensimmäisen kerran virallisesti esillä vuoden 1913 nuorisoseurakokouksessa. Kaapro Moilanen toisti Auloksen Pyrkijässä tekemät ehdotukset lisäten, että seurojen olisi luovutettava kirjastonsa kuntien jo olemassa oleville kirjastoille saatuaan taheet siitä, että kunta todella järjestäisi tarkeitustaan vastaavan kirjastolaitoksen. (Moilanen 1913 I, s. 53–54.) Pääpiirteisissään ehdotukset hyväksyttiin kokouksessa, mutta esimerkiksi Alkio piti niiden toteuttamista liian aikaisena. Hänen mielestään seurojen oli vielä syytä pitää kirjastonsa, joihin ne "olivat kiintyneet". (Alkio 1913, s. 55.)

Suomen Nuorison Liitto asetti v. 1913 kirjastokysymystä pohtimaan valiokunnan, johon kuuluivat Liakka, P. Puhakka ja M. Koskenkari. Valiokunta sai mietintönsä valmiiksi vuonna 1916, ja se päättyi varsin erilaiseen tulokseen, kuin nuorisoseuraväki kokouksessaan kolme vuotta aiemmin. Valiokunta totesi, ettei kirjastotoiminta suinkaan ollut alaspäin menossa, vaan oli ehkäpä edistyväänkin osa nuorisoseurojen valistustyötä. Oman kirjaston tärkeyttä seuroille valiokunta perusteli sillä, että jäsenillä on paremmat mahdollisuudet saada tarkoitusta vastaavia kirjoja, kun kirjat ovat oman seuran kirjastossa ja etupäässä seuran jäsenten käytössä. Toinen tärkeä seikka oli kirjavalikoiman erilainen koostumus juuri nuorisoseurakirjastoa varten. Niinpä valiokunta tuli siihen tulokseen, ettei kirjastoja tulisi luovuttaa, vaan pikemminkin niiden hankkimiseen ja hoitoon oli annettava järjestön johdon taholta tukea. Valiokunnan mielestä ei esimerkiksi ollut liikaa vaadittu, että jotakin tehtäisiin seurojen kirjastonhoitajien kouluttamiseksi. (Pyrkijä 1916:15–16, s. 228–231.)

Mietinnöstä on luettavissa epäsuoraa arvostelua sitä tapaa kohtaan, jolla kirjastoasioita nuorisoseurajärjestössä oli hoidettu. Totta onkin, että seurakirjastojen ohjaus oli Pyrkijän kirjanvalinta-ohjeita ja joitakin kirjastokursseja lukuunottamatta ollut hyvin vähäistä Nuorisoseurojen johdon taholta huomiota oli kiinnitetty lähinnä määrään laadun kustannuksella. Seuroilla oli kyllä paljon kirjastoja, mutta useimmat niistä varsin pieniä ja vakinaisten tulojen puutteessa sattumanvaraisesti kehittyviä. Tuloksena oli ollut voimien tuhlausta myös paikallisella tasolla.

Alkio ja Liakka näyttävät olleen hiukan eri linjoilla kirjastoasiassa, vaikka kumpikin piti nuorisoseurojen omaa kirjastotoimintaa tärkeänä. Alkiolla oli liiankin optimistinen käsitys nuorisoseurojen mahdollisuuksista. Hän oli pitkälle sitä mieltä, että seurojen tuli ulottaa kirjastotyö myös ulkopuolisiin, ja esimerkiksi pitää kirjastonsa avoimina kaikille. Liakan mielestä taas seurojen ei ollut edes syytä pyrkiä huolehtimaan muiden kuin omien jäsentensä sivistystarpeista. Kokeneena kirjastomiehenä hän näki Alkiota realistisemmin nuorisoseurakirjastojen edellytykset.

Kirjastokysymys nuorisoseuroissa ei oikeastaan ratkennut minkään virallisen päätöksen myötä, vaan 20-luvulle tultaessa kunnallisen kirjastolaitoksen kehitys teki nuorisoseurakirjastot vähitellen tarpeettomiksi. Vuonna 1918 Suomen Nuorison Liiton kokouksessa tuli vuosien 1918–1919 työohjelmaan kirjastojen osalta seuroille kehoitus pitää kirjastonsa ajanmukaisessa kunnossa. Niissä kunnissa, missä ajanmukainen kirjastolaitos jo oli olemassa, kehoitettiin harkitsemaan, eikö olisi asianmukaisempaa yhtyä kunnallista kirjastolaitosta edistämään. Sellaisissa tapauksissa seuroja kehoitettiin järjestämään itselleen tyydyttävä käsikirjasto, joka sisälsi nuorisolle erityisesti suositeltavaa tieto- ja kaunokirjallisuutta sekä nuorisoseuratyötä koskevaa kirjallisuutta. (Pyrkijä 1918, s. 171.)

Viimeisenä kyseisenä ajanjaksona tilastoituna vuotena eli v. 1914 nuorisoseurakirjastojen lukumäärä oli vähintään 550, mutta todennäköisesti vielä jonkin verran suurempi. Kirjastoissa olevien niteiden kokonaismäärä oli vuonna 1915 yli 100 000. (Ripsaluoma 1947, liite 1.) Aivan vähäisestä toiminnasta ei siis ollut kysymys. Kirjastot olivat silti melko pieniä: keskimääräinen nideluku kirjastoa kohden tämän vuosisadan puolella oli 130 tienoilla.

Nuorisoseurat korostivat voimakkaasti niiden edustaman aatteen asettavan omat vaatimuksensa myös kirjastotyöhön. Tämä näkyi käytännön kirjastotyössä ainakin jonkin verran, mutta tarkemmin kysymys jää tässä selvittämättä. Koska nuorisoseurojen kirjastot hyvin usein toimivat kansankirjastojen tapaan, on myös mahdollista, että muun yleisön toivomukset ovat ohjanneet valintaa. Juhlapuheissa lausuttujen toiveiden toteuttamista lukuharrastuksen ja tiedonhalun viriämisenä maaseudun arkielämässä ei voida kuvata määrällisesti. Koska tavoitteet oli asetettu melko korkealle, ei niihin pääseminenkään ollut helppoa,

mikä heijastuu myös itsekritiikkiin taipuvaisen nuorisoseuraväen puheista. Selvää on kuitenkin, että varsinkin talonpoikaisväestön osalta seurojen henkinen raivaustyö tuotti myös tulosta.

Hyväksytty julkaistavaksi 26.3.1991.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aho, Erkki (1974), Koulutusjärjestelmä ja yhteiskunta. Teoksessa Sata suomalaisen kulttuurin vuotta. Helsinki 1974.
- Alkio, Santeri (1890), Lukuyhdistyksistä. Pyrkijä 1890:1, s. 9–11.
- Alkio, Santeri (1895), Juhlapuhe Suomen Nuorison liiton kokouksessa 1895. Suomen ensimmäinen yleinen Nuorisoseurain kokous Jyväskylässä 1895. Vaasa 1895.
- Alkio, Santeri (1897 I), Lukuyhdistyksistä. Pyrkijä 1897:1.
- Alkio, Santeri (1897 II), Lisiä nuorisoseurojen vaikutusohjelmaan. Pyrkijä 1897:9, s. 141–142.
- Alkio, Santeri (1897 III), Mitä nuorison etupäässä on ottaminen huomioon toimissaan valistustyössä? Suomen Nuorison Liiton kokous 1897. Tampere 1898.
- Alkio, Santeri (1900), Katsaus nuorisoseurojen toimintaan v. 1899. Pyrkijä 1900:5, s. 136.
- Alkio, Santeri (1903 I), Katsaus suomalaisten nuorisoseurojen toimintaan 1902 Suomen Nuorison Liiton albumi III. Hki 1903.
- Alkio, Santeri (1903 II), Nuorisoseurain piiriäosta. Suomen Nuorison Liiton kokous 1903. Vaasa 1903.
- Alkio, Santeri (1903 III), Nuorisoseurojen syystyökauden alkaessa. Pyrkijä 1903:9, s. 259.
- Alkio, Santeri (1905 I), Nuorisoseurakirja. Hki 1905.
- Alkio, Santeri (1905 II), Kirjaosuuskuntia, lukurenkaita ja perhekirjastoja. Pyrkijä 1905:3, s. 70–71.
- Alkio, Santeri (1909), Nuorisoseurojen ja puolenuorisoliittojen eroavaisuuksista. Pyrkijä 1909:7, s. 163–164.
- Alkio, Santeri (1913), Puheenvuoro Suomen Nuorison Liiton kokouksessa 6.6.1913. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VI. Vaasa 1913.

- Alkio, Santeri (1922), Etelä-Pohjanmaan Nuorisoseuran erittäin ja yleensä kansannuorison tehtävästä. Teoksessa Nuoriso ja elämä. Helsinki 1922.
- Aulis, Aarne (1913), Sananen kirjastoistamme. Pyrkijä 1913:4–5, s. 69–70.
- Castrén, Zachris (1906), Syventyminen sivistystehtävään. Suomen Nuorison Liiton albumi IV. Helsinki 1906.
- Granfelt, A.A. (1905), Opas kansankirjastojen hoidossa. Helsinki 1905.
- Grotenfelt, Arvi (1906), Nuorisoseurain aatteellisesta tarkotuksesta ja sen toteuttamisesta. Suomen Nuorison Liiton kokous 1906. Jyväskylä 1906.
- Halila, Aimo (1980), Kansanopetus. Teoksessa Suomen kulttuurihistoria II. Helsinki 1980.
- Häkli, Esko (1981), Kansankirjastot ja Suomen henkinen kulttuuri Opusculum 1981:1.
- Hästesko, F.A. (1917), Kirjallisuus ja vapaa valistustyö. Kansanvalistus 1917:3, s. 32–33.
- Hästesko, F.A. (1931), Suomen nuorisoseuraliikkeen historia. Helsinki 1931.
- Inkilä, Arvo (1910), Kansalaisopinnoista ja niiden järjestämisestä. (Suomen Nuorison Liiton esitelmää no. I.) Hki 1910.
- Inkilä, Arvo (1960), Kansanvalistusseura Suomen vapaassa kansanvalistustyössä. Helsinki 1960.
- Komonen, Antti (1911), Mihin suuntaan olisi edistysseurain kirjastoasiaa ajettava? Kansanvalistustyö: tietoja kolmannelta kansanvalistuskokouksesta. Helsinki 1911.
- Leinonen, Artturi (1914), Nuorisoseuraväki ja kirjallisuus. Pyrkijä 1914:16, s. 241–245.
- Löthman, Tilda (1913), Kertomus Pohjois-Savon nuorisoseurain liiton toiminnasta v. 1912. Kuopio 1913. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VI. Vaasa 1913.
- Mecklin, Nils (1898), Nuorisoseurat ja kirjastot. Pyrkijä 1898:6–7, s. 176.
- Moilanen, Kaapro (1912), Etelä-Karjalan nuorisoseuran vuosikertomus vuodelta 1911. Viipuri 1912. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja V. Vaasa 1912.
- Moilanen, Kaapro (1913 I), Nuorisoseurain ja kuntain kirjastojen välisestä suhteesta. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VI. Vaasa 1913.
- Moilanen, Kaapro (1913 II), Etelä-Karjalan nuorisoseuran vuosikertomus v. 1912. Viipuri 1913. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VI. Vaasa 1913.
- Moilanen, Kaapro (1915), Lukurenkaista. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VIII. Jyväskylä 1915.
- Numminen, Jaakko (1961), Suomen nuorisoseuraliikkeen historia I Helsinki 1961.
- Pyrkijä 1898, s. 159–165, Paikallisen nuorisoseuran sääntöjen ehdotus.
- Pyrkijä 1904:5, s. 141, 142, Keskusseurojen kokouksia.
- Pyrkijä 1904:7, s. 198, Keskusseurojen kokouksia.
- Pyrkijä 1904:10, s. 315, Nuorison pyrintöjen alalta.
- Pyrkijä 1912:5, s. 84, Oulun Seudun Nuorisoseurain Liiton vuosikokous.
- Pyrkijä 1916:15–16, s. 228–231, Suomen Nuorison Liiton kirjastoasia.
- Pyrkijä 1918:10, s. 171, Suomen Nuorison Liiton työsuunnitelma toimivuodelle 1918–1919.
- Ripsaluoma, Aukusti (1947), Nuorisoseuratyön opas. Kerava 1947.
- Saarnilehto, Juhani (1913), Pohjois-Hämeen nuorisoseurain liiton vuosikertomus vuodelta 1912. Tampere 1913. Suomen Nuorison Liiton vuosikirja VI. Vaasa 1913.
- Schadewitz, Leo (1903), Suomen kansankirjastot. (Kansanvalistusseuran toimituksia 129). Helsinki 1903.
- Visti, Aira-Liisa (1981), Nuorisoseuraliike. Teoksessa Suomalaiset kansanliikkeet. Helsinki 1981.

Painamaton lähde

Laihian nuorisoseuran vuosikertomukset 1902–1908